

L'orige del valenciá, segons el lletiniste Xaverio

Ricart García Moya

Llunt de mon¹ chas², en joliol, torrat y despellorfat com una panolla, vaig paparme el llibre *Orígenes de la lengua valenciana* (Univ. Zaragoza, 2021). Encá que parega frut d'insolació d'estiu, l'ensayiste Xaverio Ballester defén en dents y quixals la llibertat de rahonar respecte a la documentació migeval valenciana que, sinse andongarse³ d'ideología, oferiren Amparo Cabanes y Ubieta, entre atres, als estudiosos dels orígens de les llengües neolletines en la Corona d'Aragó. Astó vol dir que fuig de la maná⁴ de borregos pasturats per el fascisme expansioniste sorregat desde Catalunya.

Xaverio, lletiniste caldós y furgó.

Catedrático de Lletí de la Univ. de Valencia, l'home patix les nacoretas al vórer un día raere d'atre als colegues esponchats d'hipocresía, dinés y catalanisme. N'hia que dir que Xaverio no's chupla el dit o atra part del cos, sinos que'ls enfila colps a la neuleta del pit en certa, además d'entrecamar romagueres punchoses als mardanots alborchins de l'AVLL y Universitat. Cuansevol que llixca els cudols que publiquen eixos colaboracionistes vorá que esgrimixen teoríes nugaes en enredros y andrómines. Vejam un eixemple que no du Xaverio, perque ell no's rebaixa a banalitats com tratar de la 'pantorra', veu ausent del Diccionari Normatiu Valencià de l'AVLL. ¿Per qué'ls bochins chafen este vocable? Dasta la parelleta d'Alcover y Sanchis Guarnier l'arpleguen, encá que li claven navaixá al dir: «PANTORRA f. Pantorrilla grossa (val.). Etim.: format per regressió de pantorrilla» (DCVB). Prohibit per els enclotats dels que fuig Xaverio, el mosarabisme 'pantorra' era popular en el 1300. Entre les rimes del dicc. de Jaume March (naixcut en Valencia en 1336) tenim 'pantorra', y com el manuscrit es del 1372, vol dir que no es regresiu de 'pantorrilla'. La paraula, del valenciá de mons yayos, may es pergué: "mirant les pantorres a Pepica" (El Fallero, març, 1931, p.9), encá que'ls inmersors l'afonen al arbelló dels castellanismes.

Nostre lletiniste es pastiser que fa panquemaos teóricos en la farina y rent que li oferixen els citats Amparo Cabanes, l'inyorat Ubieta y també, sí sinyor, Peñarroja. Fea falta un treball com el de Xaverio, un treball que aprofitara la jaganta aportació dels manuscrits dels sigles XIII al XV pera unflar a carchotaes als gotirlons académics que s'han fet amos d'institucions y subvencions. Hui tot está corcat. Si u de mosatros escriu, per eixemple, 'Alboraya' en valenciá, la femerá catalanista li mordinyará dasta'ls nyitols, encá que la grafía en /y/ grega (del árap *al-buráyja*, 'la torreta'), ixca desde'l oríge de la llengua, d'ahon pasá al castellá. El topónim 'Alboraya' ix en el Repartiment (a. 1238) y atres manuscrits desde'l sigle XIII (Cabanes: Doc. top., 1981, p.171), y heu reconeix dasta Corominas: «Poble de l'Horta de Valencia: Alboraya, en documents dels anys 1257, 1258, y atres similars que dona Sanchis Sivera desde'l 1238» (Onomasticon, p.90). El fascisme catalaniste asoles admitix la grafía catalana 'Alboraia'. Te pelendengues. Dasta Verdaguer usá la morfología nostra al escriurer en catalá: "la meva ploma pera escriure... succehit en Alboraya, als primers de ..." (Carta de Verdaguer a Agustí Vassal, 17 -5-1899).

1 –no asoles davant de parentius: "mon cor per vostre Cor mor" (Bayarri: Festes en Museros, 1923)

2 "en conte de matalaf, / nos arreglen un chas" (Coloqui del tío Vueltes, 1848)

3 andongarse –¿del lletí *adaequare*?; cast. *arreglarse, maquillarse*: "t'andongues y emperifolles / lo mateix que una chavala" (Palanca: La Ballá de Sen Fransés, 1868, p.19)

4 maná –"maná: ható de ganado menor" (Escrig, 1887); "eixa maná de borregos" (La Traca, 27/05/1912, p.3)

Xaverio bota gavinet en morros contra'ls tópics anexionistes, ferint per tots els puestos. Aixina, en l'apellit 'Ferré' que'l catalaniste Enric Guinot doná com a eixemple de perdua de *-r* final, com fan en comarques de Catalunya, el lletiniste descubrix que Guinot fa trampa caragolera en l'acent, perque eixe *Ferre* equival al cast. *hierro*, no al ofici de *ferrer*. L'apellit *Ferre* (ferre, ferri, ferro; cast. antiu *fierro*) heu trobem en 1238, del mateix modo que *Tallaferre* en 1237, compost que aprofita Xaverio pera dirli a Guinot si seria un cas de sadisme y, en cónter de *Tallaferre* (*Tallaferro*, cast. *corta hierro*), volía dir que tallava el melic o el copró a un artesá ferrer. Els carchots a Guinot seguixen en analógics eixemples, com el del topónim migeval *Beniferre*, *Beniferri*, etc.

Mosáraps de llengua, foren bilingües islámics o cristians

Segons mostra Xaverio, per el 1238 n'hiavía una fotracá d'elements antroponímics valencians de caràcter romànic, lo que vol dir mosáraps. Aixina, els híbrids⁵ composts *Abinavarro* y *Anavarro* perteneixen al grupo⁶ que senyalaríen al muladí o cristiá convertit al islam, sinse importar que fora conversió fictícia o de veritat, fet que no afectaría a sa llengua. Aixina, Xaverio oferix apellits árap sobre cristians, arreplegats en el Llibre del Repartiment: *Anburrel*, per Borrell; *Abencosta*, per Costa; *Abenfauç* per Faus; *Abenlopo*, per Lope o Llop; *Abnamoya*, per Moya; *Alforner*, per Forner, etc. Es evident, diu, que tratant dels "muladíes desahuciados... algunas de las casas por repartir en la ciudad de Valencia son de moros de apellido cristiano, es decir, de estirpe probablemente románica" (Xaverio, p.127). Atre apartat que deixa trasconillats als anexionistes es el grapat de noms y apellits valencians que ya tindríen sa morfología abans del 1238; aixina, el nom de persona y mes Giner está documentat en 1184 y 1270. Algo paregut tenim en els Peris, Lloris, Arlandis, Monerris, Galbis, Quilis, Ferrandis... El llibre n'hia que llegirlo espayet, sinse corruixes y, a veages, tornant a rellegirlo en ulls y enteniment sinse taranyines.

El llibre de Xaverio o, millor dit, el 'Sermó de la Bofetá' al catalanisme, tindria que estar en totes les cases valencianes

Si es tan bo en l'asunt llingüístic, ¿per qué'l califique de caldós y furgó? Estic llunt de voler fer la cameta a qui defén tan be y centíficament al valenciá, aixina que deixant clar que'l treball de Xaverio m'agrà moltíssim, done pas als comentaris benignes respecte a la caldositat, per eixemple, d'intercalar lletinismes en línees en espanyol. Crec que la rahó es pera fótrer als alfanicats y pedants colgues catalanistes, buderons que seguixen teoríes repoblacionistes que ya fan forum a podrimer. Xaverio eixhibix coraella y, com li redona la gana, en sa caldositat baix control estampa lletinismes com "circa", en cónter del castellá 'cerca'. No fea falta, pero vol recremar en el seu lletí als groguisons anexionistes de la fansella del sopacaumenboca. També es evident que, passant de la fulla 200, poc a poc se li agoten els lletinismes y no mos endosa de milacre lo del *rosa, rosam, rosae...* Deixant com a esclafits de martiniques⁷ els *punctum dolems, onus probandi, argumentum e silentio, uerbi gratia, totum revolutum, pro nulli* y demés bonicaria, l'home també cau en enganyifes catalanistes, com mos pasa a tots mosatros; per eixemple: en la fulla 278 escriu el malnom "*pocasang*", sinse aclarir als entabuixats per la inmersió que's catalá; perque'n valenciá del 1300 o el d'ara asoles tenim la grafía *sanc*, 'pocasanc'. Tratant dels antropónims, Xaverio diu: «el AM (sic), quizá por *ham*, anzuelo, de 1354-1373» (p.276). N'hia que aclarir que del lletí *hamus* ixqué el val. 'am', parent lléxic del antiu it. 'amo', port. antiu 'anzol', gallec 'amozelo', cast. migeval 'andol', cast. modern 'anzuelo'...; idiomes ahon s'havía perdut l'etimológica *h-*, ¡y no

5 -cast. *híbrido*, cat. *híbrid*, val. *híbrit*: "Híbrit" (Fullana, Lluís: Voc. valenciá, 1921)

6 -del it. *gruppo*, que doná el val. y cast. 'grupo'. La grafía més etimológica trenca l'anfibologia en 'grup', nom valenciá del cast. '*difteria*'; aixina, parlant de fotografíes: "va traure un grupo de tots els presents" (El tío Nelo, 22/03/ 1862, p.5); "formant el tot un grupo de 13 figures" (Blay Bellver: La peixca del aladroch, Aixátiva, 1865), etc.

7 -petarts martiniques: "disparant petardets, martiniques y cuhets" (El Fallero, març, 1928, p.17)

eren d'extrema dreta ni terroristes blavers per fer eixa simplificació morfològica!. El fr. y cat. la mantingueren, 'hameçon, ham'. En valencià estava arraiat desde'ls clàssics, y may es pergué: "volen pendre lo peix... prenen l'am" (Ferrer, St. Vicent: Sermons, c. 1400), "si li han tirat el am y me la peixquen" (Soler Peris: Les chiques del barrio, 1928, p.24), etc.

Rahonaments banals d'una espraeta entre carts, rodant per Ros

En fi, seguix el fil y torne a dir que Xaberio mos ha donat als valencians una ferramenta d'or contra'l pardalam anexioniste. En el llibre, ple de trellat y fortalea documental, n'hian capítuls que traten dels noms que, a espentes y redolons, la boria⁸ d'inmersionistes agarrapinyen com a catalans. Aixina passa en el popular Ros; pero, sinse pédrer el toc paródic y en punts suspensius, marmola Xaverio:

"Ros se da en grandes proporciones tanto en Cataluña... como en Valencia..., pero alcanza su máxima cuota proporcional en Murcia y Teruel, presentando también alta incidencia en Navarra. O bien los Ros, de llegar desde algún sitio, llegaron de Murcia o Teruel o los 'fundadores' catalanes habrían también repoblado lingüísticamente Murcia, Teruel y... Navarra" (Xaverio, p.329)

Vocable d'ample palmit polisémic, com apellit es distribuix en la proporció que dona el lletiniste. ¿Per qué n'hian més en Murcia y Navarra?, ¿d'ahón aplegaren?, ¿pot ser que fora collita mosárap del lletí dels muladís, o vingué de fora? La documentació diu que'ls forasters que aplegaven al Reine pera viurer en ell eren de lo més variat. Aixina, en l'Alcoy del 1260 es documenten *Petro Olit* (d'Olite, Navarra), *Lupi de Roda* (¿Roda d'Albasete, Roda d'Isábena...?), *Petro Zamora*, *Iohannes de Bitoria* (Vitoria), *Peres de Funes* (Navarra), *Gomiz de Soria*, etc. Es sorprenent, pero en l'Alcoy del 1260 vivíen els Olit, Roda, Zamora, Bitoria, Funes, Soria...



Amagat en el llaberint de l'Espanya buida, el bonico poblet castellá de Ros mos dona el recort del cart ros, el mateix que'l doná nom abans de que naixquera Jaume I en temps de les chapes. Per cert, si algú de vostés cau per Ros, com li ha pasat a este decadent terroriste blaver, al costat de la iglesia tenen la morera més gran que he vist en ma vida, en mores com albercocs.



Armes heràldiques del llinage Ros. U d'ells vingué de Roma; l'atre, del Llevant o Bisansi. Per supost que tot pareix invent del genealogiste Esquerdo per l'any 1670. Del 1700 n'hia un fum de copies del manuscrit, com el Ms.3947 de la BNM.

Sinse molt fonament es diu que Ros mos ve del italiá Félix Ros de Ursí, que vingué en auxili de Jaume I y doná orige a la Casa de Ros en Cartachena, d'ahon el llinage s'escamparia per Murcia, Valencia, Aragó y Catalunya. En 2021, els que's dediquen a oferirmos per poquets euros un paperot en armes heràldiques que mos convertixen en descendents de Jaume I o del Cit (tot mentirola), tenen com a font documental ductosos manuscrits o impresos dels sigles XVI al XIX, ahon desvergonyits genealogistes feen per encàrrec tot tipo de porcaes, inventant historietes. Aixina, la gábula del Ros italiá l'agarraren de les apócrifes Trobes de Jaume

⁸ -paraula del valencià que agradava al germá d'Azorín en el 1900. Era sinónim de *núbol de gent*: una boria de chiquets, boria de pardals, boria de furtramantes...

Febrer⁹, del 1670: "Félix Ros, apelat de Ursí./ De Roma la santa contra el sarrahí/ vingué". N'hia atre del mateix apellit: "Constantí de Ros, que vingué a sa costa de la part de Llevant", nom del territori que abarcava l'Imperi Turc y el Bisantí, sempre associat a Constantí el Gran (+ 1337). D'ahi que Esquerdo, pera donar més credibilitat a les seues boles, escollira el nom de Constantí per paréixer més pròpit d'aquell imperi. El manuscrit també donava heràldiques de Ros que, per supost, eren artístics bunyols d'Onofre Esquerdo

Banyat en bafor, aixó anava cavilant fa dos semanas —raere de fer devot cult a Sent Roro y fartarme una platerá de sigrons en suquet de colesterol—, al acostarme chino-chano a Ros, joya de poblet castellá hui casi deshabitat, pero que'n el 1200 estava ple de vida. Ballant idees, sospesava la cantitat de gent que, segons uns y atres documents, aplegaríen al reine desde Soria, la Bureba, Olit, la Roda, Zamora, Vitoria, Funes, Compostela, la Merintat d'Arrigorriaga, etc. Y no deixa de ser novetat que, entre Soria y Zamora n'hiaxca una població que's diguera Ros ya en temps del pare de Jaume I, per lo que l'adj. ros també era vocable castellá. Si Joanot Martorell cantava al cabell ros de Carmesina y sa "clencha de blancor de neu", un sigle més tart el flare Bernardino de Sahagún, (que charrava en náhuatl, espanyol y lletí de Xaverio), fea us del vocable: "Unos son negros, otros rosos. Son muy bellosos, y los pelos que tienen..." (Sahagún, B.: Historia general de las cosas de Nueva España, 1576).



La fotografia d'este tinyoset cart está treta en la borellá de Ros, ¿era la varietat que doná nom al poble per el 1100? Per cert, está en el solitari 'Valle de Santibáñez', no molt llunt de Sahagún.

Hui ha desaparegut 'ros' (no el gorret sinónim) del diccionaris espanyols, incluits els de María Moliner y la RAE. L'espanyol 'ros' era el groc tirant a roig clar, com en valenciá mos día Escrig: "ros: rosillo o rojo claro" (Dicc. 1851). Per lo vist, el topónim castellá Ros es per una varietat de cart, més roig clar que groc. Yo vaig fer unes fotografíes dels carts que rodaven al poble castellá, mig secs, y a lo millor eren els que donaren nom a la població en temps del Cit. Y, pense, si es la regió de Murcia ahon l'apellit Ros está més arrailat y desde'l 1266 era territori castellá, ¿pugueren víndrer junt a *Alfonso X* peons o soldats castellans de llinage Ros, lo mateix que atres aplegaren de la Bureba, Galicia, Viscaya, etc. ¿D'ahón ixqué la conillá murciana dels Ros?

Y acabe perque, segons em día ma mare, les paraules s'anreden com les cireres. Em despedixc, encá que vullc fer recort de la finea d'aliacrá de Xaverio que, emulant als clásics, en ironía te chafa els renyons de baix. Aixina, comentant les estupidees del ferrús fardacho catalaniste Antoni Ferrando, que parla del 'Principat de Catalunya i País Valenciá' (escupint al títul de Reine), deixa cáurer en sorna: "con Principat se refiere a Cataluña, no a Asturias" (Xaverio, p.86). Atra cosa es que Xaverio no siga especialiste en tot y, per eixemple, reconeix, detall que li honra, que no te els coneiximents de Peñarroja pera transcriurer l'árap migeval. Y no seguixc en atres cosetes (que n'hian) y perdigons rabosers, perque'l llibre de Xaverio es de lo milloret que podem tindre mosatros, els valencians.

⁹ García Moya: Les Trobes de Jaume Febrer, Diario de Valencia 21 de Octubre de 2001.